

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2014:17
ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING

Trädgårdsgatan i Skänninge

RAÄ 5:1, Skänninge socken, Mjölby kommun, Östergötlands län

Madeleine Forsberg

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2014:17
ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING

Trädgårdsgatan i Skänninge

RAÄ 5:1, Skänninge socken, Mjölby kommun, Östergötlands län
Madeleine Forsberg

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2014 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2014:17
Författare Madeleine Forsberg
Grafisk form Nina Balknäs @ Högtorps Diverse
Omslagsfoto Vy över Trädgårdsgatan.
Foto från söder av Leif Karlenby.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_140001.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	5
Tidigare undersökningar.....	7
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och genomförande.....	7
Resultat	8
Tolkning av stratigrafien.....	10
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen.....	12
Referenser	13
Administrativa uppgifter	14
Bilagor.....	15
Bilaga 1. Schakttabell	
Bilaga 2. Anläggningstabell	

Trädgårdsgatan i Skänninge

Figur 1. Karta med trakten över Skänninge. Platsen för undersökningen är markerad med röd prick.

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Östergötland gav Arkeologgruppen i Örebro AB i uppdrag att utföra en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning med anledning av planerade ledningsarbeten i Trädgårdsgatan 6, inom RAÅ 5:1, Skänninge stadslager i Skänninge, Mjölby kommun.

Undersökningen omfattade ett 6 meter långt schakt med en bredd på 1,7 meter. Schaktet var 2 meter djupt och låg i öst-västlig riktning.

Vid 0,85 meters djup påträffades ett äldre avsatt lager ovanpå en stensatt gårdsplan. Det avsatta lagret och gårdsplanen härstammade sannolikt från 1700-talet, då fynd som påträffades kunde dateras till denna tid.

Inledning

Då ledningsarbeten planerades i Trädgårdsgatan 6 i Skänninge, som ligger inom del av fornlämning RAÅ 5:1, gav Länsstyrelsen i Östergötland Arkeologgruppen i Örebro AB i uppdrag att utföra en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Projektledare var Leif Karlenby, medarbetare var Madeleine Forsberg, som sammanställt rapporten.

Det område som skulle undersökas ligger inom Skänninges medeltida och historiska stadslager. Tidigare undersökningar i närområdet har visat äldre kulturlager och lämningar inom området såsom byggnadsrester och odlingslager (Hasselmo 1983:6ff).

Bakgrund och kulturmiljö

Skänninge ligger i ett bördigt slättbygdslandskap centralt i västra delen av Östergötland mellan Vättern och Linköping. Staden har varit en av Östergötlands tidigmedeltida centralorter (Stibéus 2012:6). Väster om Skänninge löper ett kalkhaltigt moränlerområde som i söder övergår till ett mer kuperat landskap och skog. Skogsområden avgränsar även slätten norr om staden (Hasselmo 1983:6).

Under andra hälften av 1200-talet och under 1300-talet nådde Skänninge sin storhetstid. Under denna period hölls flera viktiga kyrkliga och politiska möten i staden, och Skänninge var en knutpunkt för flera viktiga vägar. I och med Vadstenas framväxt under 1400-talet skedde en förskjutning av vägnätet och Skänninge stad minskade i betydelse. En bidragande faktor till den snabba tillbakagången kan förutom konkurrensen med Vadstena ha varit de omfattande stadsbränderna åren 1447 och 1466 (Hasselmo 1983:8).

Under 1500-talets mitt beslutade Gustav Vasa att Skänninge skulle betraktas som en vanlig bondby och de borgare som fortfarande ville bedriva handel skulle flytta till Vadstena. Under Johan III fick Skänninge år 1570 tillbaka sina stadsprivilegier men det dröjde till mitten av 1600-talet innan staden åter blev ekonomiskt bärande.

Figur 2. Karta över Skänninge med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en röd prick. RAÅ Skänninge 5:1 är markerad med blå kant, skala 1:5 000.

År 1718 och 1760 härjades staden än en gång av bränder som tvingade borgare att lämna staden och fattigdomen bredde åter ut sig (Hasselmo 1983:10).

Redan under medeltiden nådde Skänninge sin nuvarande utbredning mot öster och norr. Det är först under senare tid som staden har växt söderut och även väster om Skenaån. Gatunätet i staden anses till stor del fortfarande ha kvar samma sträckning som sitt medeltida ursprung och inte ha genomgått några större förändringar.

Många av de byggnader som idag står i staden har sitt ursprung i 1700- och 1800-talen (Hasselmo 1983:6ff).

Tidigare undersökningar

Ett flertal tidigare undersökningar har gjorts i Skänninge. De första riktigt omfattande undersökningarna kom till stånd i samband med ombyggnaden av järnvägen under 2000-talet (Stibéus 1012:6). Inom kvarteret Stadslagen, där Trädgårdsgatan ligger, har tidigare endast två provgropar grävts i den norra delen av kvarteret. Det var 1968. Där påträffades två stenläggningar från gårdsplaner (Hasselmo 1983:37).

Söder om nu aktuell yta har i kvarteret Folkungen och längs Follingegatan medeltida bebyggelse- och odlingslager undersökts vid flera tillfällen (referenser som angivna i Länsstyrelsens förfrågningsunderlag).

Syfte och frågeställningar

Syftet med förundersökningen var att dokumentera de eventuella fornlämningar som påträffades vid schaktningen avseende karaktär och omfattning samt att datera dessa om det var möjligt.

Den arkeologiska dokumentationen innefattade:

- eventuell förekomst av kulturlager, deras karaktär och ålder.
- eventuell förekomst av anläggningar och en bedömning av deras typ, antal och ålder.
- eventuellt fyndinnehåll, vilket skulle inkludera en bedömning av fyndens typ, antal och ålder.
- en bedömning av fornlämningens bevarandegrad på aktuell plats.
- en bedömning av vilka typer av aktiviteter som låg bakom eventuella kulturlager, anläggningar och fynd som påträffades vid förundersökningen.

Metod och genomförande

Vid förundersökningen grävdes ett 6 meter långt, 1,7 meter brett och 2 meter djupt schakt där massorna banades av skiktvis till den nivå där orörda lager och anläggningar påträffades. Kulturlager och anläggningar undersöktes för hand för att konstatera karaktär och fyndinnehåll. Dessa daterades utifrån fyndkontext och stratigrafiska förhållanden.

Inmätning av schakt och lämningar gjordes för hand med tumstock utifrån husets och gatans placering, samt dokumenterades skriftligt och fotograferades med digital kamera. En profil handritades i skala 1:20 utmed den södra schaktkanten, varefter profilen digitaliserades med hjälp av fotografi, för korrigerande av lagergränser.

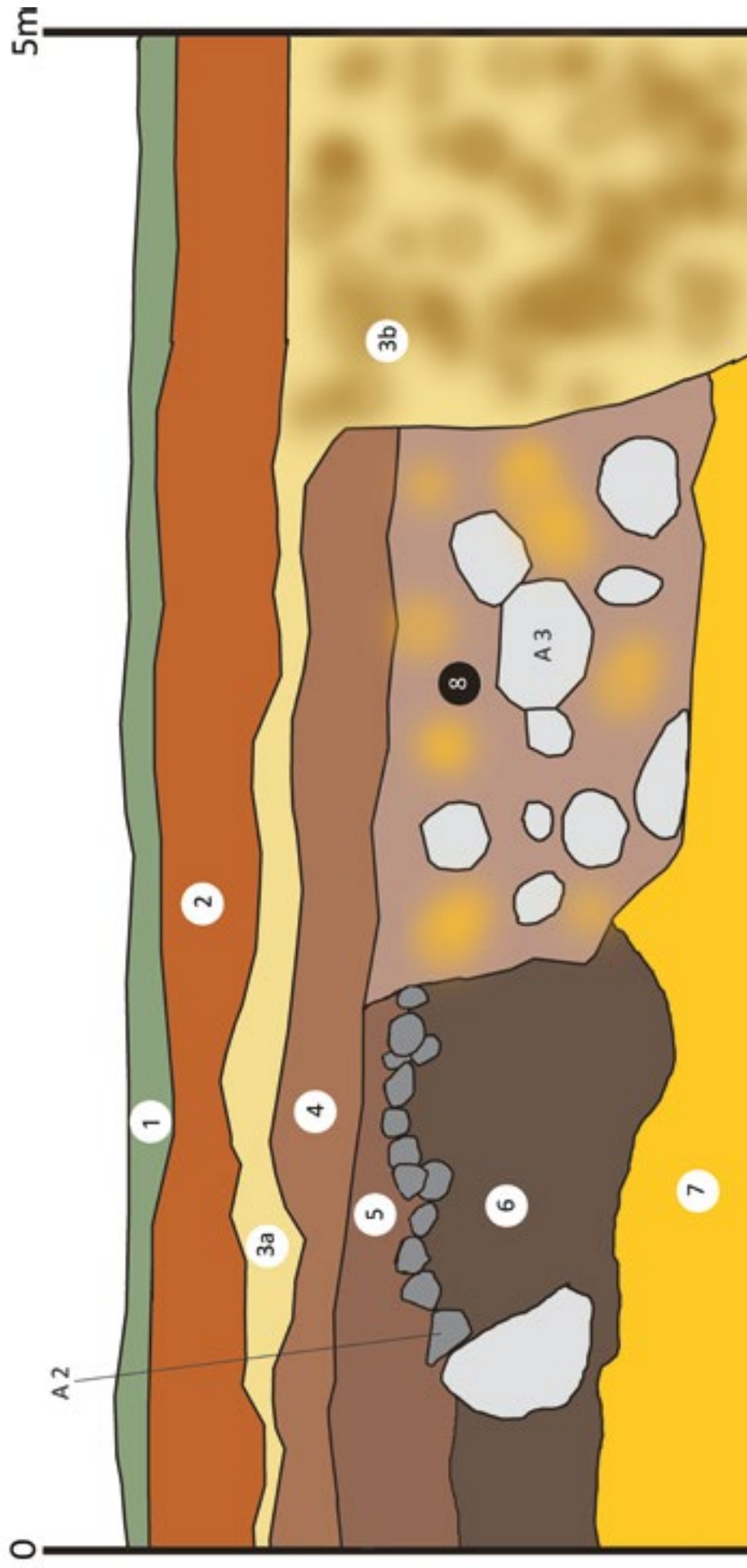
Resultat

Undersökningen omfattade ett 6 meter långt schakt med en bredd på 1,7 meter. Schaktet var 2 meter djupt och låg i en öst-västlig riktning. Den västra delen av schaktet låg mot en husvägg vid Trädgårdsgatan 6 och den östra delen gick cirka 1 meter ut i befintlig gata utanför trädgården, där befintliga schakt fanns.

De översta lagren bestod av matjord, murbruks- och byggnadslager, samt en utgrävning för källaren mot huset i väster (se lager 1–3, figur 3). Under murbruks och byggnadslagret låg ett lager av äldre matjord som troligen är gammal parkmark (se lager 4, figur 2). Enligt markägaren låg området som park innan det nuvarande huset byggdes. Det är omöjligt att fastställa när parken anlades. Nedgrävt i lager 4 fanns en 1,5x1,5 meter stor och 0,1 meter djup grop (se A1, figur 4) som innehöll sand samt krossat tegel och tegelmjöl.

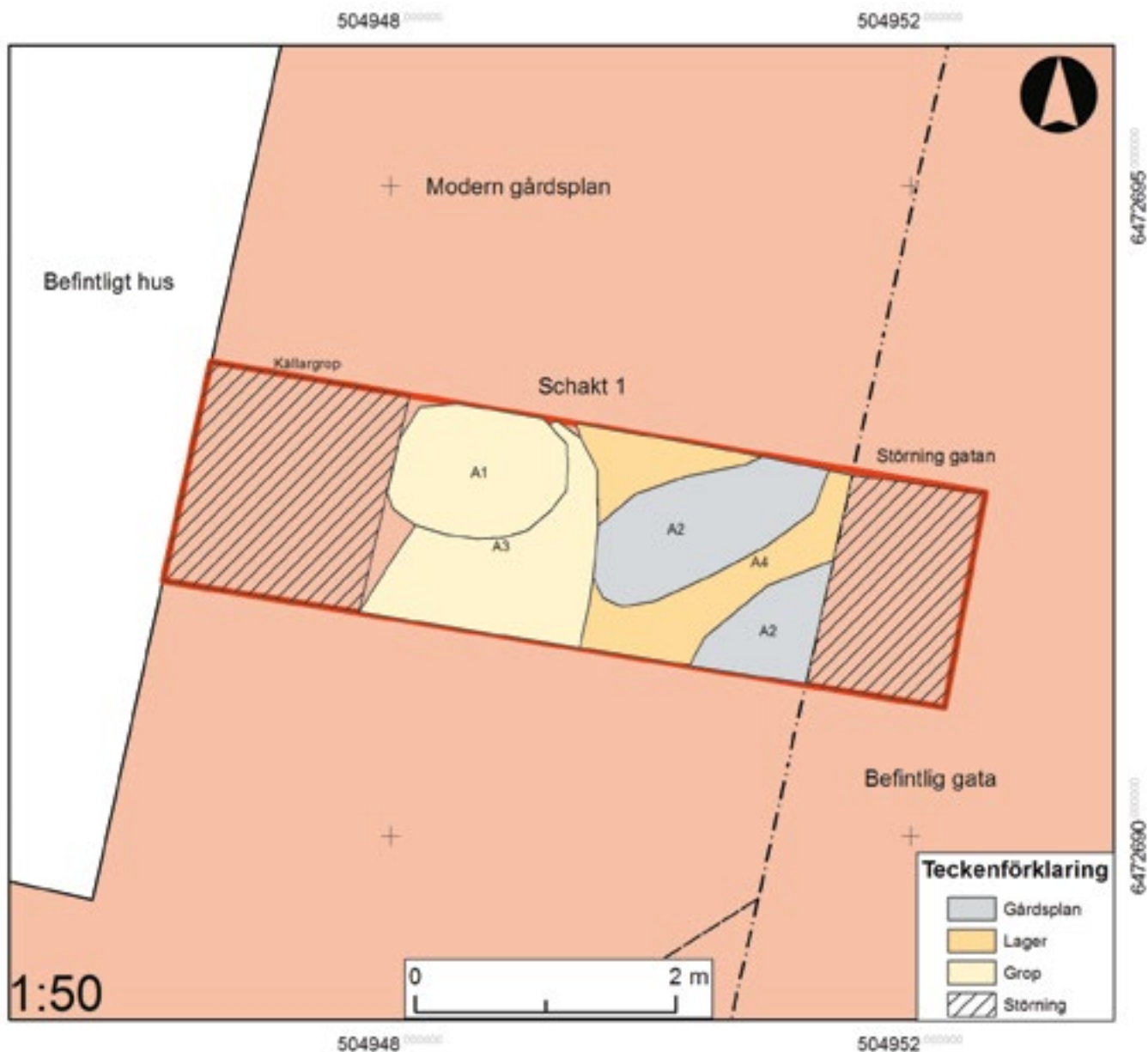
I schaktets östra del fanns under ”parklagret” ett cirka 0,1–0,2 meter tjockt avsatt lager (se lager 5, figur 3) som täckte en äldre stenvägg från en förmodad gårdsplan (A2, figur 4). Gårdsplanen låg på ett djup av 0,85 meter och bestod av en ojämn stenpackning med 0,1–0,2 meter stora stenar (figur 5). Invid stenpackningen och i det avsatta lagret låg rester av djurbensmaterial, såsom nöt, får, fågel och katt samt glasbitar, kritpipa, keramik och fajans. Fajansen kan dateras till 1700-talet och kritpipor är vanliga i detta århundrade. Under A2 fanns ett cirka 0,6 meter tjockt matjordslager (se lager 6, figur 3). Det kan röra sig om gammal odlingsjord eller så har man fyllt upp och området inför byggnation. Den naturliga marken i området sluttar ned mot ån vilket man antagligen försökt motverka med en utfyllnad. I botten av schaktet fanns steril åssand.

Gårdsplanen stördes i den västra delen av en äldre grävd grop (A3) som innehöll omrörda rester av bland annat stenar från gårdsplanen och jord från det avsatta kulturlagret blandat med sand. Stenarna var 0,10–0,30 meter stora. Anläggningen innehöll också en del ben, men dessa kan komma från det genomgrävda ’lager 5’. Gropens funktion är svår att avgöra. Den är dock klart äldre än lager 4 (parkjorden) och lager 3 (från husbygget). Gropen har tillkommit efter att gårdsplanen (och gården) tagits ur bruk.

Figur 3. Södra profilväggen i schaktet med följande lager (från norr). Skala 1:20

1, Grässvål	5, Avsatt lager
2, Matjord	6, Matjordslager, gammal matjord (eventuellt gammal odling)
3, (3a) Murbruk och byggnadslager	7, Steril åssand
(3b) utgrävning för källare	8, Grop
4, Äldre matjordslager/parkmark	

Figur 4. Plan över schakt 1. Skala 1:50.

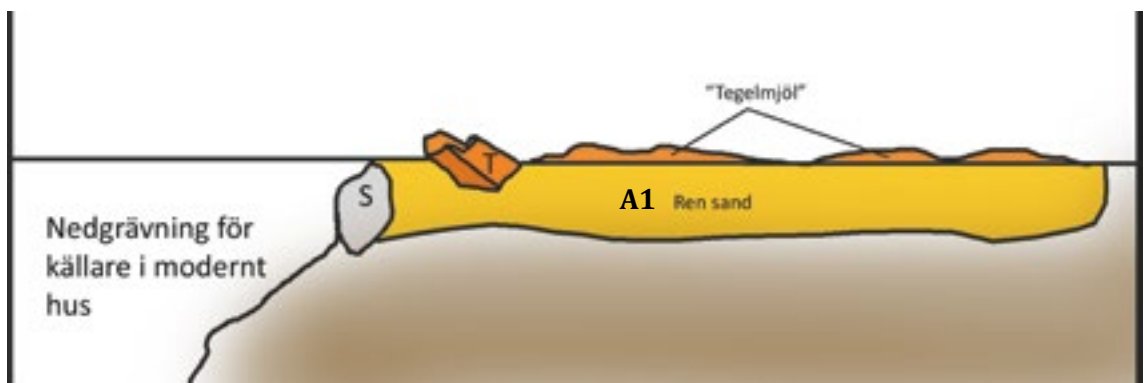
Tolkning av stratigrafin

De övre lagren i schaktet (lager 1–3) har alla tillkommit som en följd av byggnationen av bostadshuset på tomten. Under dessa fanns ett jordlager som genomgrävts av lager 3b, källarschaktet. Jordlagret kan vara jorden från den park som ska ha legat på platsen innan huset byggdes (uppgift från de boende i huset).

Under detta lager fanns en nedgrävning. Dess funktion är inte lätt att avgöra. Den var fylld med uppgrävd och igenfylld kulturjord blandad med ren sand och runda åsstenar. Nedgrävningen är yngre än de bevarade bebyggelse lämningarna på platsen, lager 5 och A2. Lager 5 var ett lager som avsatts på A2, en stenläggning som bör ses som en del av en stenlagd gårdsplan. Denna är i sin tur anlagd på ett

Figur 5. Foto över den, på närmare en meters djup, påträffade gårdsplanen A2. Foto av Leif Karlenby.

Figur 6. Profilritning av grop A1 från söder. Skala 1:20.

möjligen påfört lager med kulturjord. Det finns inga spår av någon tidigare bebyggelse. Fynden från lager 5 antyder att detta rör sig om ett 1700-talslager.

Tolkningen måste bli att det före 1700-talet inte funnits någon bebyggelse på platsen. Möjligen kan det ha funnits en medeltida bebyggelse som brunnit och avlägsnats i samband med bränderna på 1400-talet. Det finns dock inga spår av något sådant inom det grävda schaktet. Möjligen kan det understa lagret (lager 6) kan vara ett medeltida odlingslager. Sådana har påträffats i kvarteret Folkungen söder om Trädgårdsgatan.

Efter att gården och gårdsplanen överges återbebyggs inte området. Sannolikt har området lagts öde efter branden år 1760. Med tiden anläggs en park på platsen (enligt muntlig uppgift från husägaren på platsen). När detta har skett är dock svårt att uttala sig om.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Uppdraget innebar att utföra en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning med anledning av planerade ledningsarbeten i Trädgårdsgatan 6, Skänninge.

Syftet var att dokumentera de eventuella fornlämningar som påträffades vid schaktningen avseende karaktär och omfattning samt att datera dessa om möjlighet fanns.

Undersökningen följde den upprättade undersökningsplanen och ett kulturlager och en gårdsplan från 1700-talet påträffades.

Referenser

Tryckta källor

Hasselmo, M. 1983. *Medeltidsstaden 40 – Skänninge*. RAÄ rapport. Stockholm.

Stibéus, M. 2012. *Medeltida kulturlager i Skänninges utkant*. UV Rapport 2012:190. Stockholm.

Administrativa uppgifter

Landskap: Östergötland
Län: Östergötlands län
Kommun: Mjölby kommun
Socken: Skänninge socken
Fastighet: Stadslagen 4, Trädgårdsgatan 6

Arkeologgruppens diarienummer: Ag 2014_24
Länsstyrelsens diarienummer: 431-5325-14
Projektnr: 2014_24
Fornlämningsnr: RAÄ Skänninge 5:1

Personal:

Leif Karlenby, Madeleine Forsberg

Undersökningstid: 2014-06-12

Exploateringsyta: 10,2 m²

Undersökt yta: 10,2 m² 6 löpmetrar

Läge: Ekonomiska kartan, blad 8F 4b

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Dokumentationshandlingar som förvaras i ATA, RAÄ, Stockholm:

—

Digitalt arkiv:

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd:

Inga fynd omhändertogs.

Bilaga 1. Schakttabell

Schaktnr	Storlek	Djup	Beskrivning
1	6x1,7 m	2 m	De översta lagren bestod av matjord, byggnadslager och äldre matjord. Under detta fanns ett 0,1-0,2 meter tjockt avsatt lager i den östra delen av schaktet som täckte en äldre stenläggning/gårdsplan. Stenläggningen bestod av en ojämn stenpackning med 0,1-0,2 meter stora stenar. Störningar fanns i öster och väster.

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anr	Typ	Storlek	Djup	Beskrivning	Datering
A1	Grop	1,5 m	0,1 m	Gropen innehöll krossad tegel och tegelmjöl.	
A2	Stenläggning	>1,3 m	0,2 m	Gårdsplan låg på ett djup av 0,85 meter och bestod av en ojämn stenpackning med 0,1-0,2 meter stora stenar.	1700-tal
A3	Grop	>1,8 m	1,0 m	Gropen innehöll omrörda rester, bland annat stenar från gårdsplanen och jord från det avsatta kulturlagret.	
A4	Avsatt lager	>1,8 m	0,1- 0,2 m	I lagret låg djurben och fragment av glas, kritpipor och keramik.	1700-tal

